

De Zondags-wet en het Weekblad van het Regt.

I.

Kaleidoskoop, in haar laatste nummer, van een artikel in het *Weekblad van het Regt* over de Zondags-wet gewagende, voegt daaraan eenige opmerkingen toe, die de aandacht van het publiek wel waardig zijn.

„Het *Weekblad van het Regt* van 14 dezer” zegt *Kaleidoskoop*, „vangt aan met een betoog tot afschaffing der Zondags-wet van 1 maart 1815. Dat betoog is wel waard gelezen te worden. Wij hebben er echter ééne grieft tegen. Namelijk, het beschouwt de wet alléén uit een *kerkelijk* oogpunt. In zóó verre valt uit dat betoog zeer goed in 't oog, hoe die wet onbestaanbaar is met geest en ligchaam van ons staatsregt, en zij alleen nog op de been blijft door de krukken, opzettelijk gereed gemaakt tot ondersteuning van het afgeleefde. Inderdaad, voor liefhebbers is het de moeite wel waard, die wet eens op te slaan. Zij kunnen dan het hart ophalen aan recht jaarvijftiense geuren van stichtelijke vaderlijkheid voor diepgetroffen knipmutsen. Maar, wat wij tegen het betoog in het *Weekblad* hebben, is, dat er geen woord gerept wordt van de *maatschappelijke* vragen, of nu en dan een gezamenlijke rustdag wenschelijk is, of de wetgeving zich daarmede dient te bemoeijen, of dan het feest gevoegelijkst om den zevenden dag wordt gehouden, of oude gewoonten van de grootste meerderheid daartoe den zondag als den verkieslijksten aanwijzen, of en hoe confiscatie of verbod van broodwinning wordt opgewogen door inrigtingen tot zedelijke verheffing, tot beschaving van den geest en tot verfrissching van krachten. Wij spreken hier niet van maatregelen, welke vereischt worden tot rust en stilte, om de zamenkomsten in de kerkgebouwen: want zulke maatregelen kunnen zich niet geheel beperken tot den zondag of bepaalde dagen en uren.”

Wij gelooven, dat deze opmerking zeer juist is, en volkomen de eenzijdigheid van het *Weekblad* in zijne periodieke aanvallen op de zondags-wet aantoon. Het *Weekblad* rigt, zoowel bij deze als bij zijne vroegere uitvallen, zijnen storm uitsluitend op dit ééne punt, zonder te onderzoeken, of eene zoogenaamde zondags-wet, — wij verdedigen noch de benaming, noch de motivering der bestaande zondags-wet, — afgescheiden van alle religieuse beweeggronden, niet allezins noodzakelijk is. De betoogen van het *Weekblad* zijn al te zeer pleidooijen *pro SABBATH contra ZONDAG*, om bij hen, die niet bij het geding *SABBATH* geïnteresseerd zijn, veel belang te wekken. Nu echter deze quæstie ter sprake komt, willen wij ons toch aan de verdediging van den armen, door het *Weekblad* zoo fel vervolgd ZONDAG niet onttrekken.

Over de voorafpraak, houdende eenige beschouwingen over de noodzakelijkheid eener strikte en opregte toepassing en ten-uitvoer-legging van het grondwettig regt van vrijheid van godsdienstige begrippen, zouden wij niets te zeggen hebben, zoo het *Week-*

blad deze gelegenheid niet misbruikt had om, tusschen twee haakjes, bij wijze van toepassing, een klein ridje op een ander geliefkoosd stokpaardje te doen, en nog eene lans te breken tegen een, in onderscheidene instantiën geveld en tot arrest geworden vonnis, waarbij wordt aangenomen, dat iemand, die, zonder eenig bewijs voor de waarheid bij te brengen, gelieft te beweren, dat zijn »godsdienstig begrip” hem niet veroorlooft eene eed te doen, als onwillig om getuigenis af te leggen, moet gestraft worden. Het *Weekblad* ziet in een dergelijk vonnis eene grove aanranding van het grondwettig beginsel van vrijheid van godsdienstige begrippen. Wij zien er niets in dan eene verstandige, redelijke en regtmatige handhaving van de wet, tegenover een uit de lucht gegrepen voorwendsel van iemand die onwillig was getuigenis te geven. Ging het argument op, dat, zoodra men beweert door »gemoedelijke godsdienstige overtuiging” gedreven te worden, alle andere verpligting krachteloos wordt en niet meer behoeft nagekomen te worden, zoo had men een probaat middel gevonden, om te doen en niet te doen naar hartelust. Gij moogt dan ook den man niet straffen die, uit »gemoedelijke godsdienstige overtuiging,” zich verplicht rekent twee vrouwen te huwen, of wiens »gemoedelijke godsdienstige overtuiging” het hem zondig en goddeloos doet oordeelen belasting te betalen enz. De onhoudbaarheid van het beginsel toont zich onwederlegbaar in de ongerijmdheid der gevolgen. De praktijk wijst aan, hoe valsch de theorie was. Het *Weekblad* zelf ziet zich later genoopt, deze leer te verloochenen, wanneer het aan het beginsel, »de staat moet aan ieder volkomen vrijheid laten om zijne godsdienst uit te oefenen,” onmiddellijk dit, het absolute beginsel zoo zeer temperend, voorbehoud toevoegt: »zoolang de openbare orde door hem niet wordt aangerand.” En dit is volkomen juist. Stel het beginsel van vrijheid van godsdienstige overtuiging zoo ruim en onbeperkt mogelijk, toch zult gij aan de Hindostanische weduwe niet toelaten, zich, uit »gemoedelijke overtuiging,” op den brandstapel van haren man te verbranden; den Chinees niet, uit »gemoedelijke overtuiging,” zijn kind in de rivier te smoren, en den Nieuw-Hollander niet, uit »gemoedelijke overtuiging,” zijnen vader te branden en op te eten. Alle regt en alle bevoegdheid vindt eene grens, wanneer zij in strijd komen met de orde, de reden en het verstand. Het is thans de plaats niet, om hierover verder uit te weiden, maar wij mogten, dezen ongemotiveerden en, in ons oog, zeer onregtmatigen uitval, tegen eene zeer wettige en redelijke interpretatie der grondwettige bevoegdheid van vrijheid van godsdienstig begrip, niet zonder protest laten. Wij meenden verplicht te zijn, althans onze reserves te maken, tegen eene, naar onze overtuiging, zeer onjuiste en onzuivere opvatting van het voorschrift der grondwet. Eene dergelijke, apodictisch aan het publiek toegeworpene, meening, doet meer nadeel dan een lang betoog, omdat men niet

ziet, hoe zwak de argumenten zijn die de opinie steunen. Wij zullen deze quæstie thans daarlaten, om tot het onderwerp dat aan de orde is, over te gaan.

Wij moeten beginnen met te erkennen, dat iemand die den aanhef van de wet van 1 maart 1815 onder het oog krijgt, en niet verder leest noch verder doordenkt, stof genoeg kan vinden, om een verpletterend pleidooi tegen den tyranniek dwang van ZONDAG te houden. De considerans heeft allen schijn uit de pen van een regtgeloovig catechiseer-meester gevloeid te zijn. Het is duidelijk dat de wetgever van 1815, bij het maken der zondags-wet, uit een uitsluitend *christelijk religieus* oog zag en ook alleen *christelijk religieuse* gronden gaf, om zijn gebod en verbod te motiveren. Wij begrijpen zeer goed, dat dergelijke beweegredenen door hen, voor welke de zondag niet de religieuse feestdag is, ergerlijk en aanstootelijk gevonden worden, en wij erkennen de regtmatigheid van dien aanstoot en die ergernis. Als eene zoogenaamde zondags-wet niet anders dan op dergelijke gronden kon gemotiveerd worden, zouden wij de bestrijding door het *Weekblad* volkomen billijken; maar het *Weekblad* wil de wet in zijn wezenlijk beginsel, in het beginsel dat zonder alle religieuse overwegingen geldt, doen vallen, en daarin is het ten eenenmale van den weg af. De gevolgtrekking blijft niet meer in overeenstemming met de premisse en, in plaats van eenvoudig te strijden tegen het ongrondwettig en valsch religieus standpunt waaruit de wet gemaakt werd, trekt men te velde tegen een algemeen beginsel dat allezins behoort geëerbiedigd te worden.

Dit is het juist, wat *Kaleidoskoop* doet opmerken. Eene zondags-wet rust op nog andere dan enkel *kerkelijke* gronden. Een zandag, d. i. een algemeene rustdag, is volstrekt noodzakelijk en was er geen *godsdienstige* rustdag, er moest een *burgerlijke* rustdag zijn; indien er geen zondag ware, men zou er een moeten maken. Ziedaar wat het *Weekblad* ten eenenmale miskent, en wat toch zoozeer verdient in het oog te worden gehouden. De instelling van eenen algemeenen rustdag wordt in alle godsdiensten voorgeschreven, omdat hij gegrond is op de natuur van den mensch. Er is daarenboven nog eene reden: de rustdag is ook bepaaldelijk een dag van rust voor alle dienende en ondergeschikte klassen en dit karakter komt zeer duidelijk uit in het gebod, waarin niet slechts bepaaldelijk wordt verboden, werk te vorderen van de dienstmaagden en dienst-knechten, maar dit zelfs wordt uitgestrekt tot het vee. Hieruit blijkt ten stelligste, dat de zondagsviering meer dan eene *kerkelijke* instelling is; het is eene *maatschappelijke* instelling. Elk mensch, ja zelfs elk lastdier, moet één der zeven dagen vrij en te zijner beschikking hebben. Op dezen grond, mag geen wetgever nalaten, het gebod van eenen algemeenen, verpligten rustdag op te nemen; dezelfde redenen die duizende jaren geleden golden, gelden thans nog; elk mensch, elk

burger, voornamelijk elk dienstbare moet zeker en verwaarloosd zijn, dat hij één van de zeven dagen vrij en te zijner beschikking heeft. Wij gelooven daarom dan ook, dat het *Weekblad* geheel te onregte zegt: »Gij zijt van oordeel, dat gij u niet bezondigt met op den zondag aan uwen gevel te laten timmeren, of uwe winkelwaren voor uwe deur uit te stallen. Welnu, als gij maar de openbare dienst van de kerk, die misschien op een uur afstands van uwe woning gelegen is, niet verstoort, dan moet u dit volkomen vrij staan.» In het minste niet. De vraag of gij u bezondigt, behoort niet tot het gebied van den wetgever; hij zal u straffen, niet om uwe zonde, maar om uw vergrijp tegen eenen maatregel van openbare orde; omdat gij een verbod overtreedt, dat in het belang der maatschappij en der arbeidende klassen gegeven was. Wat uw subjectief »oordeel» is, en of gij meent u hierdoor te bezondigen of niet te bezondigen, komt niet in aanmerking, evenmin als het subjectief oordeel van elk ander overtreder der wet, in aanmerking komt, die over de rationaliteit of irrationaliteit van het gebod of verbod wil redekavelen.

Maar waarom zich niet te vrede gesteld met den godsdienstigen rustdag, met den door het goddelijk gebod ingestelden rustdag? waartoe die burgerlijke instelling naast de goddelijke instelling? Om dezelfde reden, waarom men zich niet te vrede stelt met het kerkelijk huwelijk; waarom men naast het huwelijk, als goddelijke instelling, het huwelijk als burgerlijke instelling regelt. Omdat de burgerlijk onverpligte — nakoming van het goddelijk, op de behoeften en de natuur van den mensch gegrond, gebod dan door niets, als enkel individuele willekeur verzekerd en verwaarloosd wordt; juist omdat de wetgever, opdat het voorschrift doel zou treffen, zou kunnen verhinderen, dat iemand, »die van oordeel is, dat hij zich niet bezondigt,» werklieden noodzaakt, op rustdag aan zijnen gevel te timmeren, of zijne winkelwaren te slijten.

Waarom, zoo men eenen burgerlijken rustdag wil, daarvoor juist den christen-zondag gekozen?

Is het noodig hierover in een breed betoog te treden? Vermenigvuldiging van rust- en feest-dagen zou hoogst onraadzaam zijn, en wat zou het gevolg wezen, wanneer men, nevens den christelijken zondag, nog eenen burgerlijken rustdag voorschreef? Eén van beiden: of dat er twee rustdagen van de zeven zouden zijn, of dat, om den burgerlijken rustdag stipt te houden, de christelijke feestdag in het geheel niet werd gehouden. Was het niet natuurlijk, rationeel en billijk, juist dien dag voor verpligten rustdag te kiezen, die, voor meer dan negentien der bevolking, tevens de godsdienstige feestdag was? Is het eerlijk, is het opregt geredeneerd, met een argument als dit voor den dag te komen? »Daags bijna, nadat men dat beginsel der vrijheid en gelijkheid in zaken van godsdienst, door middel der grondwet had verkondigd, vaardigt men de zoogenaamde zondagswet van 1 maart 1815 uit, die met dat beginsel in openbaren strijd is, omdat men bij die wet een geheel volk dwingt, om de godsdienstige

feest- en rustdagen van sommigen uit dat volk te vieren? Dat »GEHEELE volk» tegenover »SOMMIGEN uit dat volk,» maken zeker op het papier een goed effect, maar zoodra men gaat uitcijferen, wie het »geheele volk,» en wie de »sommigen uit dat volk,» zijn, zal men bevinden, dat het argument meer dan 90 percent in waarde verliest. Zou het billijker, natuurlijker en rationeler zijn, dat het »geheele volk,» — de 90 percent — in het geheel geen rustdag had, omdat »sommigen uit het volk» — de 10 percent — antipathie gevoelen tegen dien rustdag, die tevens de godsdienstige feestdag, van verreweg het grootste gedeelte der natie is?

Buitenlandsche Berigten.

Duitschland.

Frankfort, 26 april. Uit eene goede bron vernemen men, dat het Oostenrijksche kabinet, na aan de onderscheidene Duitsehe regeringen den tijd gelaten te hebben, om de Munchener overeenkomst van 27 Februarij in rijpe overweging te nemen, voornemens is, de Duitsehe regeringen uit te noodigen om de gemagtigen tot een eerstdaags te houden congres te benoemen, welke op grond van genoemd tractaat in onderhandeling zullen treden, ten einde eene definitieve regeling van de Duitsehe constitutie-vraag tot stand te brengen. De Oostenrijksche ministeriële dagbladen zijn nu zeer voor een congres der Duitsehe regeringen te Frankfort.

Kopenhagen, 24 april. In den Volksting werden heden de ministers betreffende de Sleeswijk-Holsteinsche aangelegenheden geïnterpelleerd. Het antwoord was, dat de onderhandelingen met de Holsteinsche afgevaardigden als met bijzondere personen werden gevoerd. De grondslag bleef altijd de overeenkomst van 10 Julij.

Weenen, 24 april. Men wil weten, dat in den ministerraad besloten is, den staat van beleg, even als te Weenen, ook te Praag nog voor onbepaalden tijd te doen voortduren.

Hamburg, 25 april. Volgens bericht uit Eckernförde lagen daar daags te voren verscheidene Deensche oorlogschepen in de bocht voor anker, zich sterk oefenende in de behandeling van het geschut. Dezer dagen heeft het eskader drie ervaren Sleeswijksche loodsen in dienst genomen.

Turijn, 22 april. Op bevel van het ministerie werd gisteren eene circulaire van den aartsbisschop aan de pastoors zijner diocese, waarin plegtig geïnterpelleerd werd tegen de wet, houdende afschaffing der geestelijke privilegiën, in beslag genomen. De generaal *Chranowsky* heeft zijn ontslag gekregen.

BELGIE.

Brussel, 27 april. Meer dan ooit houdt zich geheel Parijs bezig met de verkiezing waarvan de werkzaamheden morgen eenen aanvang zullen nemen; maar ook meer dan ooit mag men de hoop voeden dat de heer *Leclerc* zal zegevieren, daar de lasterlijke geruchten die men omtrent hem verspreid heeft, eene beweging van reactie ten zijnen gunste veroorzaakt, en hem het terrein heeft doen herwinnen dat hij sinds twee of drie dagen scheen te verliezen. Men kan het evenwel niet ontveinzen dat zijne kandidatuur niet bij al de aanhangers van den heer *Foy* zulk eene warme ondersteuning vindt, als waartoe zij in het belang der orde moesten worden aangespoord. De heer *Foy* is, zegt men, zelf op het punt geweest hem eenen gevoeligen slag toe te brengen, door eene acte van afstand publiek te maken, vervat in bewoordingen, die ingewikkeld eene weigering tot mededinging ten gunste van zijnen concurrent schenen te bevatten. Gelukkig is hij bij meer bedaarde overweging en door den raad van eenige vrienden van dit voornemen teruggekomen. Men mag dus hopen dat de heer *Leclerc* morgen bijna al de stemmen der gematigden op zich zal vereenigen.

De Wetgevende Vergadering heeft gisteren het onderzoek der begroting van landbouw en koophandel ten einde gebracht. Een amendement, strekkende tot intrekking van het krediet toegestaan voor wedrennen, werd verworpen.

De eerste strijd die in de Wetgevende Vergadering na de verkiezing van den 28sten gevoerd zal worden, zal waarschijnlijk over de wet op de maires zijn. Hij zal hevig wezen. De legitimisten zij volkomen gezind zich met de bergpartij te vereenigen, ten einde het ontwerp met felheid te bestrijden. Van den anderen kant spreekt men van de Heeren *Cavaignac* en de *Lamartine* om het te ondersteunen.

Het voor eenige dagen medegedeelde bericht nopens de opheffing van het opperbevelhebberschap van het leger in Italië, ten einde den schijn te vermijden dat men te Rome een gezag liet bestaan tegen over dat van den Paus, was juist. De *Moniteur* van gisteren behelst een besluit waarbij de generaal *Ba-*

raguay d'Hilliers teruggeroepen en het bezettingscorps tot eene eenvoudige divisie verminderd wordt, waarover de generaal *Gemeau* het bevel zal gaan op zich nemen. Deze staf-officier zal te Lyon vervangen worden door den generaal *de Castellane*, terwijl de generaal *d'Arbouville* in de plaats van laatstgenoemde het bevel zal aanvaarden over de 11e, 12e en 14e militaire divisie.

Er is geen nieuws van aanbelang uit Rome zelve. De *Opinion* meldt dat de maarschalk *Radetzky* de inwoners van het Lombardisch Venetiaansche koninkrijk, bij eene proclamatie van 16 april uitnodigt, deel te nemen aan eene vrijwillige leening van 120 millioen livres (100 millioen francs), ten einde de regering in staat te stellen tot het buiten koers stellen der bons op de schatkist (waarvan meer dan de helft in de staatskassen is gebleven, omdat de bevolking altijd weigerde haar aan te nemen.) De nieuwe leening zal à pari tegen 5 proc. worden aangegaan en de stortingen in tien maandelijksche termijnen moeten geschieden.

Wanneer van nu tot 3 mei de leening niet is volteekend door vrijwillige inschrijvingen, dan behoudt de regering zich voor tot eene gedwongene leening over te gaan, zonder gehouden te zijn daaraan die voordeelen te verbinden, welke zij de inschrijvers voor de vrijwillige leening aanbiedt.

Van eenen anderen kant schrijft men uit Milaan, den 18 april, aan de *Concordia*, dat onder de verschillende geruchten die in omloop zijn, ook dat voorkomt van de intrekking der leening van 120 millioen en van de aanstaande uitvaardiging eener nieuwe, zeer uitgebreide amnestie.

FRANKRIJK.

Parijs, 26 april. Gisteren liep het gerucht, dat er oproerige en met de krijgstuicht strijdige manifestatiën in een bataillon van het 11de regiment ligte infanterie te Angers zouden hebben plaats gehad. Dit betreurenswaardig feit wordt heden bevestigd. Wij lezen toch in de *Union de l'Ouest*: »Daar men, in de compagnie voltigeurs van het 11de regiment, kreeten vernam, strijdig met de krijgstuicht, is aan de officieren die het bevel over hen voeren, arrest opgelegd en zijn de soldaten geconsigneerd.

»Generaal *Castellane* heeft heden morgen Angers verlaten.»

— Heden zeide men als zeker, dat de verkoop van dagbladen, in winkels wier eigenaars niet voorzien waren van eene magtiging door de politie afgegeven, verboden zoude worden. Alleen zoude men met deze nieuwe *razzia* wachten tot na het einde der verkiezingen.

— De commissie voor de supplementaire kredieten heeft een supplementair krediet van 1,225,000 francs, voor de oorkosten van gevangenhouding en transport der veroordeelden, goedgekeurd.

— Heden is de stemming begonnen onder de militairen van het garnizoen van Parijs en het departement der Seine.

— In de stad en de buitenwijken van Parijs zijn al de socialistische clubs op last van het bestuurgesloten. Gisteren heeft de politie de laatste, die van Montreuil, doen sluiten.

— De *Republicain de la Dordogne* is in zijne bureaux en op den post in beslag genomen. Hij wordt vervolgd wegens een artikel, hetwelk bij, naar men zegt, vrij directe aanduidingen, de ongelukkige gebeurtenis te Angers vergelijkt met de *noyades* van *Carlier* te Nantes, en den minister van Oorlog geheel verantwoordelijk stelt voor het verschrikkelijk ongeluk dat een regiment heeft getroffen, hetwelk hij den naam van democratisch geeft.

— Er is in het paleis van Versailles een zonderlinge diefstal gepleegd. Behendig dieven hebben de franjes der gordijnen van den hemel van het ledikant in de slaapkamer van *Lodewijk XIV*, afgesneden en medegenomen. Ongeveer 25 meters franje zijn gestolen. Deze diefstal heeft dit zonderlinge dat zij gepleegd is niettegenstaande dit gedeelte der vertrekken bijzonder bewaakt wordt, en dat de bestuurder een aanmerkelijken tijd moet gehad hebben om op eene hoogte van drie meters de gordijnen te bereiken en het galon en de gouden franje op zulk eene hoogte naauwkeurig af te snijden.

— De abt *Chatet* was gedagvaard om heden, vrijdag, te verschijnen voor het *Cour d'assises*, ter zake van eene redevoering die door hem, in eene der zittingen van de club van het *Salon de Mars*, was uitgesproken.

Hij wordt beschuldigd de publieke zedelijkheid te hebben aangerand. Hij werd bij verstek veroordeeld tot een jaar gevangenis en 500 francs boete.

Parijs, 27 april. Berigten uit Madrid verhalen, dat de Koning-gemaal, zich den 21sten april zeer onbehoorlijk en ongehoorzaam heeft aangesteld, en aan de Koningin zou gezegd hebben, dat als zij hem geen stel andere ministers gaf, hij heen ging om nooit meer terug te komen. Na lang gehaspel is hij tot inkeer gekomen, heeft voor het vervolg beterschap beloofd, en alles zou vergeven en vergeten zijn. De ministers blijven ministers en de Koning-gemaal blijft Koning-gemaal.

Binnenlandsche Berigten.

Amsterdam, 28 april. Naar wij vernemen zijn in de sectiën van de vereenigde vergadering der Staten-Generaal, geene gewichtige bedenkingen tegen

